

kog rata i Narodne revolucije. Na prvobitnoj partizanskoj taktici — na taktici diverzija, sabotaža, zasjeda, prepada — razvila se jedna u mnogočemu osobena ratna vještina sa svojim taktičkim, operativnim i strategiskim koncepcijama. Pored bezbroja samostalno izvođenih, operativno nepovezanih i svakodnevnih akcija partizanskih odreda, rasutih po čitavoj teritoriji (samo zbirom tih pojedinačnih i nevezanih akcija mogao se postići krupniji efekat koji bi bio operativno-strategijskog značaja), pojavom brigada se dio oružane sile Narodnooslobodilačkog pokreta (koji postepeno narasta i postaje preovlađujući) izdiže na nivo armije, a karakter njenih dejstava na nivo pravog, »velikog« rata...

BOGDAN OREŠČANIN

## *Teoretska razmatranja o osnovnim faktorima oružane borbe i ratne vještine*

(»VOJNO DELO« br. 10—11/58)

... Svi faktori rata djeluju samim svojim objektivnim postojanjem u ratu i u svakoj oružanoj borbi.

Naoružanje, odnosno ratna tehnika, odnosno uopšte materijalni faktor neosporno ispoljava svoj uticaj u borbi. Isto tako je očigledno da i prostor, svojim kvantitetom (dimenzijama) i ostalim elementima (reljefom, klimom itd.) dejstvuje u ratu kao objektivno postojeća stvarnost. Također je jasno da i vrijeme kao trajanje utiče na tok ratnih dejstava. Tim više je van diskusije uticaj i uloga ljudskog faktora u borbi.

Već samo postojanje ovih osnovnih faktora oružane borbe navelo je vojne teoretičare i neprekidno ih i dalje navodi na razmatranje uloge i značaja ovih faktora, svih njih zajedno, kao i svakog pojedinog, i na istraživanje uticaja ovih osnovnih faktora na ishod oružane borbe.

Tako su nastale i još uvijek se rađaju razne teorije o odlučujućoj ulozi ovog ili onog faktora na pobjedu i poraz u ratu i uopšte u oružanoj borbi.

Postoji niz raznih teorija koje na ovaj ili onaj način daju apsolutnu prednost čovjeku i tvrde da je *čovjek odlučujući faktor u ratu*.

u borbi. Neke od tih teorija naročito ističu odlučujuću ulogu pojedinih elemenata ljudskog faktora, na primjer, *borbenog morala ili mase ili ratne vještine* itd.

Postoje, dalje, razne teorije koje tvrde da je *materijalni faktor odlučujući činilac po ishod borbe*. Neke od njih naročito ističu odlučujuću ulogu *ratne tehnike*, posebno *naoružanja*. Razne teorije ove vrste javljaju se naročito prilikom pronalaska novih sredstava ratne tehnike, koja su nesrazmjerno moćnija od dotada postojećih. Tako su danas, na primjer, uveliko raširene teorije o odlučujućoj ulozi atomskog oružja, a naročito hidrogenskih bombi. U teorije ove vrste spadaju i one koje su se formirale u periodu između dva svjetska rata kao na primjer, shvatanje o odlučujućoj ulozi avijacije, tenkova itd.

Postoje, dalje, razna mišljenja da i *prostor može da odigra odlučujuću ulogu* za ishod ne samo neke oružane borbe nego i rata u cjelini. Poznata su, na primjer, shvatanja po kojima je Napoleon izgubio rat u Rusiji zahvaljujući u prvome redu »ruskom prostoru« i »ruskoj zimi«.

Najmanje su razrađivane teorije o *odlučujućoj ulozi faktora vrijeme* po ishod ratova, ali se često može pri obradi pojedinih operacija i bitki naići na shvatanje da je *faktor vrijeme*, odnosno *nedostatak vremena*, odigrao odlučujuću ulogu po ishod borbe i poraz jednog od protivnika.

Pitanje uloge i značaja osnovnih faktora oružane borbe i s tim u vezi, pitanje odlučujuće uloge pojedinih ovih faktora pretstavlja, besumnje, čvorno i vječno aktuelno pitanje vojne teorije i ratne prakse...

... Ratna vještina, dakle, iako odražava subjektivnu djelatnost te je kao takva određena objektivnim okolnostima i objektivnom stvarnošću, može pod izvjesnim uslovima da odigra odlučujuću ulogu po ishod ratnih i uopšte borbenih dejstava.

U toj činjenici leži vanredan značaj ratne vještine i uopšte subjektivne djelatnosti čovjeka u ratu i borbi. Nije riječ ovdje o bogomdanim talentima i nadahnućima vojskovođa (kao što se nekad verovalo, a o čemu razni vojni »teoretičari« idealističkog smjera i danas pišu). Ali je očigledno riječ o veoma značajnoj i velikoj ulozi ljudi, čovjeka, dakle i o značajnoj ulozi boraca i vrlo velikoj ulozi ličnosti vojskovođe, stratega i taktičara, koji dolazi do izražaja u ratu odnosno uopšte u oružanoj borbi. Uloga subjektivnih snaga je, uostalom, kako je i ranije naglašeno, zakonita pojava u društvu i razvitkom društva njihova uloga i značaj postaju sve veći.

Može se čak reći da uloga i značaj subjektivnih snaga u ratovanju u *izvjesnom smislu prevazilaze* ulogu ovih u materijalnoj proizvodnji i ostalim društvenim djelatnostima.

Ratovodstvo, rat, oružana borba i s njim povezano uništavanje protivnika kao i ratna rušenja i razaranja nisu sasvim isto što i ekonomika ili neka druga društvena aktivnost.

Ratovanje ima svoju posebnu i specifičnu dinamiku.

Privredno zaostala zemlja, sa nerazvijenom materijalnom bazom, teško može da se u ekonomskom pogledu mjeri sa *nesrazmjerno* razvijenom zemljom. Međutim, jedna isto tako privredno nerazvijena zemlja može, *pod određenim uslovima*, da se uspješno u ratu suprotstavi i nesrazmjerno razvijenijoj zemlji. Istoriski primjeri za to su mnogobrojni i dovoljno ubjedljivi (naš sopstveni nedavni rat, kineski oslobodilački rat, sadašnji rat u Alžiru itd.). Očigledno je da su u tim ratovima i revolucijama pravilno odabrane i dobro usmjerene subjektivne djelatnosti, dakle, pravilno je pronađena i situaciji adekvatna ratna vještina (dakle i odgovarajuća strategija i taktika, i odgovarajuća organizacija i pripreme i odgovarajuće i umješno vođenje borbe i rukovođenje u borbi) odigrale vidnu i značajnu ulogu po ishod rata i oružane borbe.

Ratna vještina koju smo primjenili u narodnooslobodilačkom revolucionarnom ratu dala je tako bogate rezultate upravo zato što je odgovarala konkretnim društvenim i vojnim uslovima u kojima se naš rat vodio. Prema tome, vrijednost te i takve ratne vještine i značaj ratnih iskustava iz našeg i drugih oslobodilačkih i sličnih ratova i revolucija *nimalo ne zaostaju za vrijednošću bilo koje ratne vještine i bilo kakvih drugih ratnih iskustava* (na primjer, ratne vještine i ratnih iskustava velikih sila i velikih armija upotrebljenih na velikim ratištima i velikim frontovima).

*Vrijednost svake ratne vještine mjeri se u prvom redu po njenim rezultatima.*

Pozitivni rezultati uslijediće, međutim, samo onda kada ratna vještina odgovara svestranim konkretnim uslovima društvene i vojne prirode. Ratna vještina nije, dakle, nauka koja se razvija sama za sebe i koja bi bila odvojena od konkretnih uslova u kojima nastaje i za koje se stvara. Uopštavanja ratnih iskustava imaju svrhe samo kada se vrše u vezi sa konkretnim uslovima u kojima su se javila i nastala. U protivnom bi se došlo do apsolutiziranja ratnih iskustava i njihove šablonske primjene, što bi samo po sebi bilo pogrešno.

Iako je teško osporavati gornje konstatacije, činjenica je da se, ne baš tako rijetko, svjesno ili nesvjesno na njih zaboravlja.

U stranoj vojnoj literaturi poznata je podjela ratova na »regularne« i »neregularne«. Po toj klasifikaciji obično se oslobodilački ratovi i revolucije tretiraju kao »neregularni« ratovi. S političke i pravne tačke gledišta očigledno je u pitanju pokušaj diskreditovanja oslobodilačkih ratova i revolucija i njihovo stavljanje »van zakona«. Međutim, vojnostručna strana takvih shvatanja je više zamaskirana.

Po takvim mišljenjima zaslužuju pažnju samo ona ratna iskustva koja su stečena u sukobu »regularnih« armija i samo ona ratna vještina koja je primijenjena u tzv. »regularnim ratovima«. Takva ratna vještina, navodno, označava vrhunsko dostignuće i pretpostavlja jedino i istinsko vojno znanje i najviši domet vojne nauke. A eto ratna praksa, uprkos ovakvim »teoretičarima«, dovodi do toga da ponekad ratna vještina oslobodilačkih i revolucionarnih pokreta nadmaši »suverenu« ratnu vještinu velikih sila i armija i ne tako rijetko visokoučeni stratezi osvajačkih armija bivaju tučeni i poraženi od tobožnjih nezalica u ratnoj vještini, od boraca i starješina i oružanih jedinica oslobodilačkih pokreta. Zašto? Zato što sa vojnostručnog stanovišta nema regularnih i neregularnih ratova niti se vrijednost neke ratne vještine može mjeriti po »regularnosti« i »neregularnosti« rata. Ratovi se mogu klasificirati po *oblicima ratovanja*, na primjer, na frontalne, partizanske ili gerilske, pozicijske, manevarske i razne druge ovakve ili slične vrste ratovanja ili njihove kombinacije. Ali to ne znači da su neki od tih oblika »regularni«, a drugi »neregularni«. Regularan je u vojnom smislu te riječi svaki onaj oblik rata koji odgovara konkretnim društvenim i konkretnim vojnim uslovima oba zaraćena protivnika. Upravo ti konkretni uslovi nekad dozvoljavaju, dopuštaju i traže jedan, a nekad drugi oblik ratovanja. Od subjektivnih snaga i njihove ratne vještine zavisi da li će pronaći odgovarajući način ratovanja, tj. upravo onaj koji odgovara konkretnoj obostranoj situaciji. Pogreše li u tome, rizikuju da budu poražene u ratu. Potpuno je, na primjer, očigledno da mi u našem prošlom ratu nismo *ni mogli ni smjeli* primijeniti frontalne oblike ratovanja kakvi su se praktikovali na Istočnom ili na Zapadnom frontu. Takvo kopiranje »regularnosti« ovih dejstava bez sumnje bi bilo »neregularno« za naše tadašnje konkretne uslove i uopšte tadašnje obostrane uslove na našem ratištu. Odnosno, ako se uopšte želi upotrebljavati pojam i termin »regularno« i »neregularno« u pogledu načina ratovanja, onda je svakako regularan onaj način ratovanja koji odgovara konkretnim uslovima oba zaraćena protivnika, a neregularno je prenošenje i korišćenje oblika i metoda ratovanja koji ne bi odgovarali tim konkretnim uslovima.

Slično je i s pitanjem »savremenog« i »nesavremenog« sistema ratovanja i »savremene« i »nesavremene« ratne vještine.

I po ovome postoji tendencija da se način i forme ratovanja koje se primjenjuju u privredno i ekonomsko zaostalijim i manje razvijenim uslovima, kao i ratne vještine koje u takvim ratovima primjenjuju manje razvijene strane, tretiraju kao »nesavremeni način ratovanja« i »nesavremene ratne vještine« i samim time kao manje vrijedni oblici ratovanja i manje vrijedne ratne vještine.

Ovakva shvatanja u stvari izvlače pogrešan zaključak iz inače tačnih činjenica. Tačno je i neosporno da postoje razvijeniji i manje razvijeni oblici privrede. U tom smislu gledajući na čitav razvitak ljudskog društva može se reći da su oni razvijeniji oblici sa istoriske tačke gledišta »više savremeni«. Isto tako je tačno da postoji više usavršeno i manje usavršeno naoružanje i ostala ratna tehnika. Prema tome, gledajući na istoriski razvitak naoružanja i ratne tehnike uopšte, može se govoriti o više savremenoj i manje savremenoj ratnoj tehnici, o »modernom naoružanju«, »zastarjelom naoružanju« itd.

Međutim, primjenjujući ovo na konkretne uslove neke zemlje ili armije, očigledno je da ono što je savremeno za jednu zemlju ili armiju nije i ne mora biti u isto vrijeme savremeno za drugu zemlju i armiju. Ovo je, uostalom, rezultat zakonitog neravnomjernog kretanja i razvitka društva, neravnomjerno razvijene materijale baze odnosno i društvene nadgradnje (što je u danas savremenim svjetskim uslovima naročito došlo do izražaja i uslovilo vanredno veliki raskorak između pojedinih zemalja i što i pretstavlja ozbiljnu kočnicu u daljem razvoju društva kao cjeline), a razumije se i ostalih uslova.

Da li bi, međutim, bilo opravdano da se način i oblici ratovanja koji odgovaraju uslovima visoko privredno i inače razvijenih zemalja primjene na iz osnova drukčije uslove? Razumije se da ne bi. Svaka situacija traži svoja rješenja. Savremeni su onaj način ratovanja i ona ratna vještina koji odgovaraju savremenim uslovima određene zemlje i armije (vodeći, razumije se, računa i o savremenim uslovima određenih protivničkih kao i savezničkih zemalja i armija).

Prema tome, naš Narodnooslobodilački revolucionarni rat, način ratovanja i ratna vještina koju smo primijenili u njemu, bili su za tadašnje uslove isto tako savremeni kao i način ratovanja i ratna vještina primijenjeni na Istočnom ili Zapadnom frontu. Odnosno, da smo mi pokušali bukvalno primijeniti ratnu vještinu Crvene armije

ili zapadnih armija ili njemačku ili bilo koju drugu, to ne bi odgovaralo tada savremenim našim konkretnim uslovima i bilo bi tada za nas nesavremeno.

U vezi sa problemom o »savremenom« i »nesavremenom«, očito je s naučne tačke gledišta bespredmetno postavljati pitanje veće ili manje vrijednosti ovog ili onog načina ratovanja, ove ili one ratne vještine. Ako se uopšte o ovome i na ovaj način želi raspravljati, onda treba konstatovati da je jednoj privredno manje razvijenoj zemlji sa manje usavršenom ratnom tehnikom i slabijim ostalim uslovima teže pronaći odgovarajuću ratnu vještinu u sukobu s razvijeni-  
jom zemljom i njenom armijom — nego li obratno. Zašto bi, prema tome, način ratovanja i ratna vještina koji odgovaraju težim uslovima bili manje vrijedni od onih koji baziraju na lakšim uslovima? U ovom smislu vojna teorija može čak izvući više korisnih zaključaka iz težih nego li iz lakših uslova. I u tome leži ogromna vrijednost naše sopstvene ratne vještine i naših sopstvenih ratnih iskustava iz nedavnog rata i revolucije.

Iako se shvatanja o »regularnim« i »neregularnim« ratovima i o »savremenom« i »nesavremenom« načinu ratovanja i »više vrijednim« i »manje vrijednim« ratnim vještinama u prvome redu javljaju kod nekih stranih vojnih »teoretičara« i u stranoj vojnoj literaturi i publicistici, ne možemo reći da smo sasvim pošteđeni od uticaja ovih i ovakvih nenaučnih mišljenja i rezonovanja.

I kod nas se ponekad naša sopstvena ratna iskustva natežu na kalupe tzv. »regularnog rata« velikih sila i tzv. »savremenog načina ratovanja« primijenjenog na velikim frontovima u Drugom svjetskom ratu. To neizostavno dovodi do deformacije naših iskustava i do masiranja njihove pune i suštinske vrijednosti.

U istom smislu se nepravilno i neopravdano ponekad apsolutiziraju neka ratna iskustva nekih stranih armija (prvenstveno armija velikih sila), smatrajući ih jedino vrijednim i opštevažećim. Pri tome se zaboravljaju ili samo formalno pominju društveni i ostali konkretni uslovi u kojima su ta iskustva nastala. Tako se šablonski ponekad prenose iskustva nekih armija, na primjer o gustini artiljerijskih oruđa u nekim vidovima borbe, potrebnom broju aviopoleta, načinu vršenja aviopriprema, formiranju pokretnih grupa i uopšte masiranju snaga i sredstava itd. Činjenica je, međutim, ne samo da se ova iskustva ne mogu doslovce primjenjivati na drugačije konkretne uslove neke druge zemlje i armije, nego da ih te iste armije koje su ih praktikovale u prošlom ratu ne bi više mogle bukvalno primijeniti u izmijenjenim uslovima eventualnog budućeg rata...